

aan het risicodenken of instrumentalisering? Er wordt gepleit voor realisme. Wanneer er 30 cliënten voor de deur staan, wat kan een theoretisch discours je nog schelen? Een andere persoon meent dat er nood is aan theoretische ondersteuning. Vanuit wetenschappelijk onderzoek kunnen we kijken naar: (i) waar is er een leemte in de hulpverlening? (ii) hoe kunnen we deze invullen? (iii) wat zijn de positieve en negatieve aspecten van de hulpverlenende interventie? Op basis van de verzamelde kennis kunnen wetenschappelijk onderbouwde projecten vorm krijgen. Het panel wijst op het gevaar van de scheiding tussen pragmatische noodwendigheid en meerwaarde van het conceptueel denken/onderzoek. Er wordt in dit verband een lans gebroken voor het actieonderzoek. Ook wordt het noodzakelijk gevonden om de praktijk te betrekken om goed wetenschappelijk onderzoek te doen. Vanuit de praktijk wordt de behoefte aan onderzoek en reflectie bijgetreden. Wetenschappelijk onderzoek blijkt echter moeilijk toegankelijk te zijn en de wetenschap ziet de vertaalslag naar de praktijk blijkbaar niet als haar taak. Enkele wetenschappers voeren op hun beurt aan dat praktijkmensen zich voor wetenschappelijke bevindingen nogal eens afsluiten, zich basierend op het dogma van de eigen perceptie en de eigen ervaring. Daarnaast is de relatie tussen praktijk en wetenschap complexer dan louter de vraag naar toepassing van onderzoek in de praktijk. Deze toepassing moet worden opgevolgd en begeleid. Er is echter nood aan een accent op implementatie in de praktijk en opvolging vanuit de wetenschap. In de relatie wetenschap-praktijk is er trouwens nog een derde partner in het geding, namelijk het beleid (een driehoek dus). Deze actor maakt de relatie nog complexer. Het beleid stelt namelijk eisen aan de voorzieningen, richt en limiteert hun handelingsmarge en heeft, via financiering, zelfs een grote invloed op de inhoudelijke focus van wetenschappelijk onderzoek. Een spreker merkt hierbij op dat de oorspronkelijke doelstelling van 'Panopticon' bestond uit het creëren van een forum tussen deze drie actoren. Het ging over multi- en interdisciplinariteit, ook in de driehoek 'praktijk-beleid-wetenschap'. Gaandeweg lijkt deze forumgedachte meer en meer te zijn verlaten

voor een eenzijdige focus op het wetenschappelijke. Actueel is het onder meer voor praktijkmensen behoorlijk moeilijk geworden de inhoud van de doorsnee Panopticon-artikels te vatten, laat staan er zélf één te schrijven. De beoogde samenspraak is hierdoor een beetje zoek geraakt en elke 'actor' in het debat is zich blijkbaar meer en meer gaan terugplooiën op de eigen sector en het eigen, afgebakende terrein. Gegeven de oorspronkelijke ambitie van 'Panopticon' is dit te betreuren.

Dit debat wordt zonder twijfel vervolgd in en naast 'Panopticon'...

Thomas Maesele
Nicole Vettenburg
Leo Van Garsse
Els Naessens
Bart Claes*

RUBRIEK JEUGDBESCHERMING EN BIJZONDERE JEUGDZORG

De sprekers in de workshop waren Christian Eliaerts, Jenneke Christiaens en Els Dumortier van de Vrije Universiteit Brussel, Christian Maes, ere-Eerste Advocaat-generaal bij het Hof van Beroep te Gent en Rudi Roose, verbonden aan de Universiteit Gent en de Vrije Universiteit Brussel.

Christian Eliaerts bijt de spits af. Hij stelt dat de identiteit van het jeugdrecht vandaag niet meer zo duidelijk is. De nieuwe wetgeving is vrij hybride en tegelijk zeer onzeker geworden. Men heeft geopteerd voor het behoud van het beschermingsmodel omdat men vreesde dat een andere benadering te repressief zou zijn. Eliaerts wijst er echter op dat er ook binnen het beschermingsrecht een penaliserende tendens kan zijn. Het is niet omdat er juridisch gezien geen straffen zijn dat er geen sanctionerende elementen kunnen inzitten (cf. huisarrest, de cumul tussen verschillende maatregelen, het creëren van meer gesloten capaciteit). Door de keuze voor dit model lig-

* Panelleden Workshop 'Maatschappelijke dienstverlening'

gen de proceswaarborgen nog steeds niet in lijn met internationale teksten, in het bijzonder met de General Comment van de United Nations van 2007. Eliaerts pleit voor een duidelijker jeugd-sanctierecht waarin duidelijke rechtswaarborgen worden vastgelegd. De wet van 2006 is wat hem betreft juridisch een zootje. Om tot een coherent jeugdsanctierecht te kunnen komen, lijkt het Eliaerts beter dat de federale overheid bevoegd is en ook dichter bij de uitvoering blijft zodat de gemeenschappen zich kunnen concentreren op preventie, i.e. de problematische opvoedings situatie (POS) en sociale preventie.

Volgens Jenneke Christiaens is met de nieuwe wet van 2006 het debat stilgevallen. De nieuwe wet wordt immers voorgesteld als een compromis, een resultaat van 30 jaar discussiëren over het jeugdbeschermingsrecht. Ze bekritiseert het uitgangspunt dat als je het beschermingsmodel behoudt, je dan voorkomt dat we de richting uitgaan van een meer penaal, repressief systeem. Volgens haar kunnen we echter in de praktijk vaststellen dat er in België tekenen zijn van een 'punitive turn'. Zij verwijst hiervoor naar de uitbreiding van capaciteit op niveau van zowel de gemeenschapsinstellingen als de federale instellingen. Christiaens roept de vraag op voor wie de uitbreiding van de capaciteit bedoeld is. Langs de kant van de federale instellingen gaat dit om jongeren die een als misdrijf omschreven feit pleegden (MOF), maar om welke MOF-jongeren gaat het dan? Wat betreft de toename van capaciteit in de gemeenschapsinstellingen, gaat het niet alleen om MOF-jongeren, maar ook om POS-jongeren. Zal er ook hier sprake zijn van een aanzuigeffect? Ze besluit dat er te weinig weerstand is tegen en debat wordt gevoerd over de nieuwe jeugdwet zowel bij het werkveld als bij academi-ci. Volgens haar leidt dit tot een banalisering van de opsluiting van jongeren en een kritiekloze houding ten aanzien van het stijgend interventio-nisme.

Christian Maes verdedigt het standpunt dat het jeugdrecht pas efficiënt zal zijn indien de bevoegdheidsverdeling Federaal/Gemeenschappen wordt herzien. Volgens hem gaat de efficiëntie trouwens verloren door de talloze bevoegdheidsopsplitsingen. Deze opsplitsingen leiden niet alleen tot territoriumvorming en dito span-

ningen, maar ook tot het in leven brengen en houden van regels en instanties die het aansluitend en geïntegreerd optreden allerminst evident maken. Zo dienen de jeugdrechters alvorens beslissingen te kunnen nemen, eerst te kijken naar de Gemeenschappen of zij deze beslissing wel kunnen uitvoeren. Waar Eliaerts pleit voor een grotere Federale bevoegdheid, gaat volgens Maes de jeugdbescherming, de rechtspraak van het Grondwettelijk hof volgend, in de richting van een grotere bevoegdheid van de Gemeenschappen, evenals de middelen om dit uit te voeren. Maes stelt de vraag waarom men niet eerlijk benoemt waar het werkelijk om gaat. Voor hem is de vraag naar de herziening van de bevoegdheidsverdeling dan ook niet louter een kwestie van meer efficiëntie, maar is dit onlosmakelijk verbonden met de vraag naar het hanteren van een eerlijke, klare taal, niet over de finaliteit, maar over het essentiële kenmerk van het overheidsoptreden inzake jeugdcriminaliteit.

Els Dumortier geeft een korte historische schets weer waarin ze aantoont dat in de jaren '80 de kinderrechtenbeweging een sterk emancipatorische stroom was met kritiek op de 'verhulde' bestraffing en het gebrek aan rechtswaarborgen. De kinderrechtenbeweging pleitte voor een verschuiving van de jeugdige als object naar de jeugdige als subject van rechten. Vanaf begin 2000 ontstaat er echter een perverse werking van deze kinderrechten: men kent kinderrechten toe om dan vervolgens het kind hard te kunnen aanpakken. Deze perverse beweging werd ook vastgesteld in de Verenigde Staten waar het invoeren van een rechtswaarborgenmodel heel vlug geleid heeft tot een repenalisering: als jongeren dezelfde rechten hebben als volwassenen, dan ook dezelfde straffen. Door deze omkering grepen velen terug naar een pleidooi voor het beschermingsmodel. Dit resulteerde in België in een behoud van het jeugdbeschermingsmodel, zij het een gemoderniseerde versie. Twee vragen dringen zich volgens Dumortier op: (1) Houdt die perverse wending in dat we onze constructieve strijd voor kinderrechten moeten stopzetten uit angst dat ze kunnen misbruikt worden door reactionaire, conservatieve krachten? Hoe kunnen we de repenalisering tegengaan en tegelijk

kinderrechten en rechtswaarborgen garanderen? En (2) doet het beschermingsmodel het dan echt zoveel beter? Haar conclusie is dan ook of we nu niet opgescheept zitten met een jeugdbescherming waarin we (1) geen versteving hebben van de rechtspositie, (2) verzeild zijn geraakt in een juridisch moeras van bevoegdheidsdiscussies en (3) toch met een repenalisering te maken hebben? Vanuit deze vaststelling pleit ze voor een modern constructief jeugdsanctierecht conform de richtlijnen van het UN Committee on the Rights of the Child van 2007 waarbij de focus ligt op re-integratie en resocialisatie van de minderjarige.

Rudi Roose pleit ervoor om het debat waar de sprekers op aansturen niet louter criminologisch-juridisch te voeren en de punitive turn niet te bediscussiëren aan de hand van modellen. We zien dat het welzijnswerk zich heeft laten ondersneeuwen door criminologische inzichten en dat de pedagogiek zich uit het sociaal-politieke debat over de jeugdbescherming heeft weggesneden. Zo is het minstens even belangrijk om de discussie ruimer te voeren dan over jeugd-delinquenten. Verder bekritiseert Roose – verwijzend naar de bijdrage van Dieter Burssens in het jubileumboek – de wildgroei van preventie-projecten en van de macht en het machtsmisbruik in het welzijnswerk die vaak buiten elke maatschappelijke controle vallen. Hij beklemtoont dat het niet is omdat welzijnswerkers buiten en ver van de jeugdrechter zitten dat zij daarom per definitie meer emancipatorisch zijn.

In de discussie wordt de vraag gesteld naar het pleidooi voor een jeugdsanctierecht. Zal een jeugdsanctierecht leiden tot een repenalisering? In de wet van 1965 was ‘mededogen voor de delinquent’ een argument om POS’ers en MOF’ers niet uit elkaar te halen. De idee was dat als men MOF’ers en POS’ers apart zou behandelen, dit stigmatiserend zou zijn ten aanzien van de delinquente jongeren. Vandaag lijken we vaak het omgekeerde te horen, namelijk dat de POS’ers besmet worden door het slechte beeld van de MOF’ers. Hoe kan in een pleidooi voor een jeugdsanctierecht die repenaliseringstendenzen vermeden worden? Eliaerts reageert hierop door te stellen dat een jeugdsanctierecht noodzakelijk is

omdat het klassieke beschermingsmodel in strijd is met de internationale normen. Bevoegdheden hebben daarenboven te maken met geld. Volgens hem is er federaal reeds veel budget in de jeugdbescherming gepompt bijvoorbeeld de geplande ouderstages, de instelling te Everberg,... Anderzijds is het niet uitgesloten dat er een nieuwe redactie komt van de wet waarin er meer rechtswaarborgen worden ingeschreven en waarin het rechtspreken niet afhangt van wat de gemeenschappen al dan niet organiseren. We moeten echter realistisch blijven. Het is niet omdat er in de wetgeving iets verandert dat dit in de praktijk ook wijzigt. In aansluiting bij de aangehaalde scheiding tussen POS en MOF, uit Christiaens de bedenking dat we moeten trachten de gerechtelijke dwang terug te dringen. Het aandeel POS’ers is hier trouwens groter dan de MOF’ers. Volgens haar zou er ten aanzien van jongeren die geen misdrijf hebben gepleegd geen gerechtelijke dwang mogen gebruikt worden. Bijgevolg bekritiseert zij dat POS- en MOF-jongeren samen zitten. Daarnaast leeft er volgens Christiaens in de praktijk (dit is van jeugdrechter tot straathoekwerker) een mentaliteit van doorgedreven interventionisme. We moeten er blijven van uitgaan dat niets doen ook kan. Roose sluit hierbij aan en benadrukt dat net daarom het pedagogische debat noodzakelijk is, omdat ook het welzijnswerk in belangrijke mate drager is van dit interventionisme. Vanuit de zaal kwam de reactie dat er in Nederland een scheiding is met een civiel jeugdrecht gericht op de behandeling van de jeugdige. Dumortier toont aan dat deze splitsing niet bestaat in België, maar dat in België MOF en POS samen zitten. Internationaal wordt echter geopteerd om beide te scheiden vanuit het argument dat het onrechtvaardig is om jongeren die geen misdrijf hebben gepleegd als delinquent te benaderen. Maes geeft aan dat dit teruggaat naar de basis-idee in 1965, namelijk de minderjarige in gevaar. Criminaliteit zelf werd dan ook gezien als een exponent van deze gevaarsnotie en vanuit deze idee moesten beide groepen niet essentieel anders behandeld worden. Wat we nu zien is dat de Gemeenschappen worden aangesproken op de preventie en het Federale niveau op zijn sanctionerend optreden. Het probleem is nu dat als

de preventie faalt, de repressie zijn intrede doet en bijgevolg culpabiliseert de Federale overheid de Gemeenschappen voor het falen van de algemene en bijzondere preventie. Volgens Maes zet België ook een stap terug doordat jongeren vanaf 16 jaar veel gemakkelijker uit handen gegeven worden. Dit druipt volledig in tegen elke internationale regelgeving. Wat we dus zien is een repenalisering die wordt verkocht onder het mom van de 'modernisering' van het jeugdbeschermingsrecht met als gevolg een stijging van gesloten Federale instellingen. Bovendien worden jeugdrechters belaagd. Veel van hun vroegere taken worden nu gegeven aan de parketmagistraten enerzijds en aan de privé (cf. herstelbemiddeling) anderzijds met als enige rechterlijke toetsing de 'openbare orde'. Jeugdrechters kunnen zo niet meer voor alle min 18-jarigen ten volle jeugdrechter zijn.

Lieve Bradt
Rudi Roose
Thomas Maesele*

RUBRIEK CRIMINOLOGIE EN STRAFRECHTSTHEORIE

Enkele kanttekeningen bij de (publieke) taken en verantwoordelijkheden van criminologen.

Waar moeten criminologen zich mee bezighouden? Wat is de betekenis van criminologisch onderzoek? Op welke wijze kunnen criminologen onafhankelijk onderzoek uitvoeren? Kan er überhaupt wel onafhankelijk onderzoek worden gedaan? Wat is de taak van de criminoloog? Moet hij deelnemen aan het publieke debat? Dit soort vragen passeerde de revue tijdens de workshop die georganiseerd werd door de deelredactie "strafrechtstheorie en criminologie". De voorzitter van deze workshop was Patrick Van Calster (Universiteit Leiden, Nederland). Daarnaast stonden Lode Walgrave (K.U. Leuven), Ronnie Lipens (Keele University, U.K.) en René van Swaa-

ningen (Erasmus Universiteit Rotterdam, Nederland) op het programma.

De inleider van deze workshop, Lode Walgrave, zette meteen een scherpe toon. Hij vroeg zich hardop af op welke wijze criminologen in het huidige maatschappelijke klimaat van punitief populisme en consumptiedemocratie onafhankelijk kritisch onderzoek kunnen doen. Volgens Walgrave kan het allerlei richtingen uit. Zo zouden criminologen kunnen kiezen voor de harde wetenschappelijke aanpak. Maar, zo voegde hij daar snel aan toe, de sociale werkelijkheid laat zich moeilijk vangen in cijfers, statistieken en verklaringen, laat staan dat ze objectieve kennis zou genereren. Indien wetenschappers en onderzoekers zich er niet van bewust zijn dat wetenschappelijk onderzoek gestuurd wordt door simplificaties en theorieën die in wezen sociale constructies zijn, kan het rigoureuus toepassen van de wetenschappelijke methode leiden tot charlatanisme. Volgens Walgrave ligt de meerwaarde van de wetenschappelijke methoden daarom in het systematische van de onderzoeksmethoden en de controleerbaarheid die zij genereren.

Een ander pad dat criminologen kunnen kiezen, aldus Walgrave, is deze van de expertisewetenschap. Het gevaar bestaat echter wel dat ze de door de overheid gehanteerde definities en problemen kritiekloos overnemen en aanvaarden. Walgrave verwees hierbij naar de *embedded war journalism*, waarbij journalisten zich door de Amerikaanse overheid hebben laten leiden bij het verslaan en het rapporteren over de Golfoorlog. Als we dit beeld zouden toepassen op criminologie en criminologen wordt duidelijk dat het gevaar bestaat dat het vakgebied en haar onderzoekers verstrikt raken in het discours en denkpatroon van de overheid, waardoor criminologen mogelijks hun onderzoeksprogramma in belangrijke mate daardoor laten bepalen. Daarom, zo argumenteerde Walgrave, moet de criminologie loskomen uit haar verankering in het dagelijkse beleid.

Maar er is ook goed nieuws. Volgens Walgrave horen we binnen de criminologische wetenschappen steeds luider de roep naar meer autonomie. Dit wijst mogelijks op een heropleving van de kritische criminologie. Een maximalistische opvatting van het herstelrecht zou een

* Universiteit Gent, Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, Vakgroep Sociale Agogiek